Ffurflen Adborth – Y Cynllun Ffermio Cynaliadwy: Cynigion Amlinellol ar gyfer 2025

I ddefnyddio'r ffurflen hon, teipiwch eich atebion yn y blychau, rhoi tic neu deipio 'ie' gyferbyn â'r dewisiadau priodol lle mae rhestr wedi'i chynnwys. Ar ôl ei chwblhau, anfonwch y ffurflen mewn e-bost at **sfs-codesign@llyw.cymru**

Amdanoch chi

Enw	**Dyfan Sion**
A ydych chi'n ymateb fel unigolyn neu ar ran sefydliad neu grŵp?	**Sefydliad**

Ymateb gan unigolyn

Cyfeiriad e-bost	
Cod post	
Oedran	18 – 28 29 – 40 41 – 54 55 – 64 65+

Galwedigaeth	Ffermwr
	Arall (rhowch fanylion)

Sector ffermio (dewiswch bob un sy'n berthnasol)	Defaid	
	Gwartheg sugno eidion	
	Gwartheg eidion	
	Gwartheg llaeth	
	Ffermio âr	
	Garddwriaeth	
	Dofednod	
	Moch	
	Amherthnasol	
	Arall (rhowch fanylion)	

CWBLHEWCH Y FFURFLEN A'I DYCHWELYD AT: sfs-codesign@llyw.cymru

A oes gennych hawliau ar hyn o bryd rydych chi'n eu harfer i bori stoc ar dir comin?

Nodwch y math o berchnogaeth sy'n berthnasol i'ch fferm: • **Yn berchen ar y cyfan** • **Yn berchen ar y rhan fwyaf** • **Y cyfan dan denantiaeth** • **Y rhan fwyaf dan denantiaeth**

Ymateb gan sefydliad neu grŵp

Enw'r sefydliad neu grŵp	**Comisiynydd y Gymraeg**
A yw eich sefydliad wedi'i leoli neu'n cael ei weithredu yng Nghymru?	**Wedi'i leoli yng Nghymru** **Yn cael ei weithredu yng Nghymru** **Y ddau** (circled) **Ddim wedi'i leoli nac yn cael ei weithredu yng Nghymru**
Cyfeiriad e-bost cyswllt	**post@cyg-wlc.cymru**

Nodwch pa un o'r rhain sy'n cynrychioli eich sefydliad orau (dewiswch bob un sy'n berthnasol)	Ffermio	
	Coedwigaeth	
	Yr amgylchedd	
	Milfeddygaeth	
	Twristiaeth / lletygarwch	
	Cadwyni cyflenwi bwyd a phren	
	Y sector cyhoeddus	X
	Y sector preifat	
	Y trydydd sector	
	Undeb llafur / cynrychiolydd undeb llafur	
	Ymchwil / y byd academaidd	
	Arall (rhowch fanylion)	

CWBLHEWCH Y FFURFLEN A'I DYCHWELYD AT: sfs-codesign@llyw.cymru

Diolch am y cyfle i ymateb i'r ymgynghoriad hwn. Bydd ein sylwadau yn canolbwyntio ar oblygiadau'r Cynllun ar gyfer y Gymraeg ym maes ffermio. Rydym yn falch o weld cydnabyddiaeth gan y Gweinidog yn ei Rhagair bod "amaethyddiaeth yn allweddol o ran cynnal y Gymraeg iddi allu ffynnu yn ein cymunedau gwledig".

Rhowch eich safbwyntiau ar Bennod 2: Cyflwyniad

Mae'n bosibl y byddwch am ystyried y canlynol yn benodol:

- **Amcanion Rheoli Tir yn Gynaliadwy**
- **Canlyniadau Rheoli Tir yn Gynaliadwy**
- **Dylunio'r Cynllun**

Nodir ym Mhennod 2 bod y "Cynllun wedi'i lunio i gefnogi ffermwyr i gyflawni amcanion Rheoli Tir yn gynaliadwy" a rhestrir yr amcanion hynny (2.1). Mae'r tri amcan cyntaf yn y rhestr yn adlewyrchu'r tri amcan cyntaf a gyflwynir ym Mil Amaethyddiaeth (Cymru). Fodd bynnag, nid yw'r pedwerydd amcan yn cynnwys y cymal pwysig canlynol sy'n ymddangos ym mhedwerydd amcan y Bil, "a chynnal y Gymraeg a hyrwyddo a hwyluso ei defnydd" (Rhan 1, Adran 1(5)). Dylai'r Cynllun gynnwys y cymal hwnnw ac, yn bwysicach fyth, dylai'r cymal ddylanwadu ar holl gynnwys y Cynllun.

Ym Mhennod 2 ceir datganiad am gynnal cymunedau gwledig a chefnogi'r Gymraeg: "Bydd cadw ffermwyr ar y tir yn cynnal hefyd ein cymunedau gwledig [...] gan gefnogi'r defnydd o'r Gymraeg yn ein cymunedau ffermio" (2.3.1). Rydym yn cefnogi'r nod hwn, ond nid yw'n glir sut y bydd y Cynllun yn sicrhau cefnogaeth gref i'r Gymraeg a'i siaradwyr na sut y bydd yn mesur deilliannau'r gefnogaeth hon. Credwn bod angen egluro ac amlygu hynny yn y polisi terfynol.

Rhowch eich safbwyntiau ar Bennod 3: Strwythur y Cynllun Ffermio Cynaliadwy

Mae'n bosibl y byddwch am ystyried y canlynol yn benodol:

- **Safonau Gofynnol Cenedlaethol**
- **Strwythur y Cynllun**

Eglura Pennod 3 mai'r Safonau Gofynnol Cenedlaethol fydd yn sail i'r Cynllun ac mai'r bwriad yw eu creu mewn pryd ar gyfer cyflwyno'r Cynllun. Gofynnwn i'r Llywodraeth sicrhau y bydd y safonau a'r mesurau gorfodi yn rhesymol yng nghyd-destun eu gofynion ar ffermydd teuluol, llai, sy'n bwysig i gynnal hyfywedd y Gymraeg. Yn ôl Memorandwm Esboniadol y Llywodraeth ar gyfer Bil Amaethyddiaeth (Cymru), "Mae ymchwil yn dangos bod bron i ddwy ran o dair (65%) o Gymry Cymraeg ar ffermydd bach a bach iawn yng Nghymru yn siarad yr iaith yn ddyddiol" (8.54).

Rhowch eich safbwyntiau ar Bennod 4: Fframwaith y Cynllun Ffermio Cynaliadwy

Mae'n bosibl y byddwch am ystyried y canlynol yn benodol:

- **Nodweddion y Cynllun**
- **Cyswllt Ffermio**
- **Gweithredoedd a Gynigir**

Mae Pennod 4 yn trafod Cyswllt Ffermio (4.2), a fydd yn darparu hyfforddiant a gwasanaeth cynghori ac yn rhannu gwybodaeth ac arloesedd. Bydd hefyd yn darparu rhaglen Datblygu Proffesiynol Parhaus (DPP). Cyfeirir ffermwyr at gynghorwyr, contractwyr a mentoriaid ac ystyrir rhoi deunydd hyrwyddo a marchnata i ffermwyr. Dylid sicrhau bod y Gymraeg yn ganolog i'r holl ddarpariaeth hon a bod y cynghorwyr, y contractwyr a'r mentoriaid i gyd yn gallu darparu gwasanaeth yn y Gymraeg. Dylid annog ffermwyr i ddatblygu'n broffesiynol trwy gyfrwng y Gymraeg, a sicrhau ei fod yn hawdd iddynt gael y ddarpariaeth yn y Gymraeg. Dylai'r ddarpariaeth gynnwys cyfleoedd i ddatblygu sgiliau iaith Gymraeg. Dylid hyrwyddo'r ffaith fod y ddarpariaeth ar gael yn Gymraeg.

Mae bwriad mabwysiadu un set o Ddangosyddion Perfformiad Allweddol ar gyfer pob sector ffermio, yn ogystal ag un arall ar gyfer y diwydiant cyfan. Nodir y byddant yn canolbwyntio ar ffactorau busnes, cynhyrchu ac amgylcheddol (4.3.1). Yng nghyd-destun ffactorau busnes, dylid cydnabod ffermwyr sy'n hyrwyddo'r Gymraeg trwy eu busnes.

Amcan arall yn y Cynllun yw helpu busnesau fferm i ddeall y farchnad ac ymateb i gyfleoedd ynddi, yn ogystal â chefnogi bwyd lleol. Dylid sicrhau bod ffermwyr yn cael cymorth i ddefnyddio'r Gymraeg fel arf marchnata unigryw all gynyddu potensial y farchnad. Mae llawer o dystiolaeth am werth y Gymraeg at ddibenion hyrwyddo, brandio a marchnata yn y sector cynhyrchu a marchnata bwyd a diod. Canfu ymchwil Comisiynydd y Gymraeg yn 2014 bod defnyddio'r Gymraeg yn gwneud i gynnyrch sefyll allan, yn atgyfnerthu delwedd brand a tharddiad lleol cynnyrch, yn cynnig cyfleoedd i werthu mewn marchnadoedd newydd ac yn cael ei weld fel arwydd o ansawdd. (Gweler *Gwerth y Gymraeg i'r sector bwyd a diod yng Nghymru: Adroddiad ymchwil* – [bwyd-a-diod-food-and-drink.pdf (comisiynyddygymraeg.cymru)](bwyd-a-diod-food-and-drink.pdf).)

Nodwn bod pum nodwedd i weithredoedd y Cynllun, gan gynnwys "lleihau allyriadau a dal a storio cymaint o garbon â phosib" (4.1). Mae'r Gweithredoedd Sylfaenol perthnasol yn cynnwys y disgwyliad y bydd ffermwyr yn "cadw o leiaf 10% o'u fferm dan goed". Rydym yn deall, wrth gwrs, bwysigrwydd storio carbon. Er hynny, rydym yn pryderu am effaith y gofyniad hwn ar ffermydd teuluol, llai, gan y gallai fod yn amhosibl i'r ffermwyr neilltuo'r gyfran honno o'u tir ar gyfer plannu coed heb i hynny gael effaith andwyol ar eu busnes. Oherwydd pwysigrwydd y ffermydd hyn i hyfywedd y Gymraeg, fel y nodwyd uchod, rydym yn pryderu am effaith bosibl y Weithred Sylfaenol hon ar barhad y gymuned amaethyddol draddodiadol, Gymraeg ei hiaith, ac ar hyfywedd cymunedau gwledig yn fwy cyffredinol.

Nodwedd arall yw "lles pobl, anifeiliaid a lle". Un o'r amcanion dan y nodwedd hon yw "Galluogi pobl i ymwneud â'r amgylchedd naturiol a mynd iddo" (4.3.5). Mae'r Gweithredoedd Opsiynol perthnasol yn cynnwys "ymweliadau gofal ac addysgol â'r fferm". Dylid annog ffermwyr sy'n siaradwyr Cymraeg ac sy'n dewis yr opsiwn hwn i ddarparu ymweliadau trwy gyfrwng y Gymraeg, a'u cefnogi yn ymarferol i wneud hynny. Agwedd arbennig o'r gymuned ffermio Gymraeg ei hiaith yw ei "thafodieithoedd a therminoleg sy'n benodol i'r sector yn y Gymraeg a ddefnyddir gan ffermwyr a'u teuluoedd", y mae'r Memorandwm Esboniadol ar gyfer Bil Amaethyddiaeth (Cymru) yn cyfeirio atynt yng nghyd-destun "diogelu'r diwylliant a'r dreftadaeth sydd ynghlwm wrth ffermio yng Nghymru" (8.13). Gellid hefyd gynnwys enwau lleoedd a nodweddion tirweddol yn yr wybodaeth ieithyddol werthfawr sydd gan ffermwyr. Dylid cefnogi ffermwyr i rannu'r wybodaeth honno a'u cydnabod am wneud hynny, a chynorthwyo ffermwyr nad ydynt yn gallu siarad Cymraeg i ddod yn ymwybodol o'r cyfoeth gwybodaeth am eu fferm sy'n deillio o'r enwau tirweddol sy'n gysylltiedig â hi.

Dan yr amcan "Buddsoddi mewn pobl i ddarparu gwaith teg a chreu gweithlu sy'n cael ei werthfawrogi", eglurir y cefnogir ffermydd "i rymuso eu staff, [a] rhoi clust a chynrychiolaeth iddynt [...] mewn amgylchedd iach a chynhwysol sy'n parchu hawliau". Dylai'r gefnogaeth

hon gynnwys codi ymwybyddiaeth ffermwyr o'r Gymraeg yn y gweithle a pharchu hawl aelodau'r gweithlu i siarad Cymraeg gyda'i gilydd a derbyn hyfforddiant trwy gyfrwng y Gymraeg os dymunant hynny.

Dan yr amcan "Meddu ar y sgiliau i weithio'n ddiogel ac yn effeithiol", cyfeirir at yr amrywiaeth o ffyrdd a gynigir i ffermwyr ddysgu. Mae'r Weithred Sylfaenol berthnasol yn "gofyn i ffermwyr gwblhau lefel ofynnol o waith dysgu" a'r Weithred Opsiynol yn cynnig bod ffermwyr "yn cael help i ddilyn DPP cymhlethach neu o lefel uwch [ac] yn cael eu gwobrwyo am drosglwyddo gwybodaeth i ffermwyr eraill". Fel y nodwyd uchod, dylai pob cynnig dysgu a hyfforddi fod ar gael trwy gyfrwng y Gymraeg. Dylid hefyd annog ffermwyr sy'n siaradwyr Cymraeg i drosglwyddo gwybodaeth trwy gyfrwng y Gymraeg i'w cydweithwyr sy'n siarad yr iaith.

Rhowch eich safbwyntiau ar Bennod 5: Proses y Cynllun Ffermio Cynaliadwy

Mae'n bosibl y byddwch am ystyried y canlynol yn benodol:

- **Cofrestru fel Ffermwr a'r Meini Prawf ynghylch pwy sy'n gymwys**
- **Adolygiad o Gynaliadwyedd**
- **Dewis Gweithredoedd**
- **Y Contract**
- **Rheolau'r Cynllun**
- **Taliad**
- **Monitro a Chadarnhau**
- **Trefn Archwilio**
- **Cosbau**
- **Adrodd a Gwerthuso'r Cynllun Ffermio Cynaliadwy**

Eglura Pennod 5 y bydd cyfraddau talu yn "cydnabod gwerth cymdeithasol y canlyniadau" (5.6). Dylai'r Llywodraeth ystyried sut y gallai gydnabod gwerth canlyniadau cadarnhaol i'r Gymraeg.

Nodir y defnyddir dulliau gwahanol ar gyfer monitro ffermydd a chasglu data, ac y paratoir adroddiad blynyddol ar sut mae'r ffermydd yn y Cynllun yn datblygu (5.7). Nodir y bydd modd defnyddio'r wybodaeth a gesglir i wella'r Cynllun (5.10). Dylid sicrhau y bydd yr wybodaeth honno yn cynnwys data am y Gymraeg, er enghraifft nifer a chanran y siaradwyr Cymraeg mewn cymunedau amaethyddol a gwybodaeth am ddefnydd yr iaith yn y cymunedau hynny. Mae hyn yn hanfodol er mwyn gosod sail dystiolaeth ar gyfer mesur datblygiad yng nghyd-destun defnyddio'r Gymraeg a'i chefnogi yn y sector ffermio yn y dyfodol.

Rhowch eich safbwyntiau ar Bennod 6: Y Cynllun Ffermio Cynaliadwy: Y Cynllun Pontio

Mae'n bosibl y byddwch am ystyried y canlynol yn benodol:

- **Cyfnod Paratoi a Threialu (2022–2024)**
- **Y Cyfnod Pontio (2025–2029)**

Eglura Pennod 6 bod nifer o brosiectau yn cael eu cynnal i sicrhau canlyniadau SLM ac y byddant yn parhau yn ystod y cyfnod Paratoi a Threialu (6.1). Ni nodir a oes elfen o ddefnyddio'r Gymraeg neu ei chefnogi yn rhan o'r prosiectau hyn. Fel y nodwyd uchod, rydym yn falch bod y Gweinidog yn cydnabod pwysigrwydd amaethyddiaeth i gynaliadwyedd y Gymraeg a'i ffyniant, a bod y Gymraeg yn rhan o'r pedwerydd amcan rheoli tir yn gynaliadwy a gyhoeddwyd ym Mil Amaethyddiaeth (Cymru). Hoffem eglurder ar sut y gweithredir hyn yn ymarferol trwy'r Cynllun Ffermio Cynaliadwy. Er enghraifft, beth yw gweledigaeth y Cynllun yng nghyd-destun yr iaith a strategaeth y Llywodraeth, *Cymraeg 2050*? Sut allai'r Cynllun gefnogi cymunedau amaethyddol i gyfrannu at gyrraedd targedau'r strategaeth? Y bwriad erbyn 2050 yw i nifer y siaradwyr Cymraeg gyrraedd un filiwn ac i ganran y boblogaeth sy'n siarad Cymraeg bob dydd, ac sy'n gallu siarad mwy nag ychydig eiriau o Gymraeg, gynyddu o 10 y cant i 20 y cant. Dylai'r Llywodraeth ystyried sut i weithredu yng nghyd-destun targedau *Cymraeg 2050* trwy brosiectau neu fentrau y gellid eu cynnal yn ystod y cyfnod Paratoi a Threialu.

Os oes gennych unrhyw safbwyntiau neu dystiolaeth arall yr hoffech eu rhannu, defnyddiwch y blwch hwn i wneud hynny.

Rydym yn gobeithio y bydd y sylwadau hyn o gymorth wrth i chi barhau i weithio ar y Cynllun Ffermio Cynaliadwy ac edrychwn ymlaen at gymryd rhan yn y drafodaeth am eich cynigion terfynol.

CWBLHEWCH Y FFURFLEN A'I DYCHWELYD AT: sfs-codesign@llyw.cymru